

21. ચાંદલિયો

પ્રસ્તાવના

* ચાંદલિયો કાવ્યનો પ્રકાર લોકગીત છે. લોકગીતના કોઈ રચયિતા નથી હોતા એમ કહેવા કરતાં એમ કહી શકાય કે લોકસમૂહ એ લોકગીતોના રચયિતા હોય છે. માત્ર એક વ્યક્તિથી નહિ પરંતુ અનેકોની ઉત્સાહભરી સર્જકતાથી રચાયેલું ગીત જે કઠોપકંઠ એટલે કે એ કંઠ થી બીજા કાંઠે અને કર્ણોપકર્ણ એટલે કે એક કાન થી બીજા કાન સુધી પહોંચતું કોઈ એક પ્રસંગ કે ઘટના આધારિત આનંદ, ઉત્સાહ, ઉમંગ કે વેદનાની સર્જનાત્મક અભિવ્યક્તિ છે.

ઝવેરચંદ મેઘાણી સંપાદિત ‘રઠિયાળી રાત’ સંગ્રહમાંથી આ લોકગીત લેવામાં આવ્યું છે. શરદપૂનમની રૂપાળી રાત્રીએ ગરબે રમતી યુવતીના ભાવોની ભરતીનો હિલ્લોળ આમાં છે. પૂર્વભવનાં માતા-પિતા જેવાં સાસુ-સસરા, ચંપાના છોડ જેવા દિયર, ચંપાના ફૂલની પાંદડી જેવી દેરાણી, વાડીની વેલ જેવી નણંદ, વાડીના મોરલા જેવા નણદોઈ પોતાને મળ્યાં છે એનો આનંદ પ્રગટ કરે છે. અંતમાં સગી નણંદનો વીર એવા પતિ માટે કહે છે કે “મારો પરણ્યો તાણીને બાંધેલી નવરંગ પાઘડી પહેરનારો છે.” એમાં પતિના સૌંદર્ય અને મિજાજનો પરિચય છે. આ સર્વ સુખને કારણે યુવતી અનુભવે છે કે જાણે ચાંદો પોતાના ચોકમાં જ ઊગ્યો છે. આ લોકગીતમાં કુટુંબજીવનના સંબંધોનું મધુર ચિત્ર આલેખવામાં આવ્યું છે. તો ચાલો આપણે આ કવિતાને માણીએ.

સ્વાધ્યાય

1. નીચે આપેલા વિકલ્પોમાંથી સાચો વિકલ્પ પસંદ કરી લખો.

1. કાવ્યનાયિકાએ દિયર અને દેરાણી માટે ચંપાનો છોડ અને ચંપાની પાંદડીના રૂપક વાપર્યા છે. આ રૂપકો...

- (1). દિયર દેરાણી માટે કાવ્યનાયિકાનો પ્રેમ દર્શાવે છે.
- (2). દિયર દેરાણીની પ્રશંસા દર્શાવે છે.
- (3). દિયર દેરાણી માટે કાવ્યનાયિકાની ઈર્ષ્યા બતાવે છે.

2. સગી નણંદના વીર સાથે કાવ્યનાયિકાનો કાયો સંબંધ છે ?

- (1). નણદોઈ.
- (2). સસરા.
- (3). પિતા.
- (4). પતિ.

3. આ લોકગીતમાં ચાંપલીયાની પાંદડી કોને કહી છે ?

- (1). સખી
- (2). સાસુ.
- (3). દેરાણી.
- (4). નણંદ.

2. નીચેના પ્રશ્નોના એક વાક્યમાં ઉત્તર આપો.

1. નણદોઈ વિષે આ લોકગીતમાં શું કહેવાયુ છે ?

ઉત્તર. નણદોઈ આ લોકગીતમાં વાડીમાનો મોર કહેવાયો છે.

2. સાસુ અને સસરા માટે કાવ્યનાયિકા પોતાનો પ્રેમભાવ કેવી રીતે વ્યક્ત કરે છે?

ઉત્તર. કાવ્યનાયિકા સાસુ-સસરાને પોતાના પૂર્વભવના માતા-પિતા કહીને પોતાનો પ્રેમ વ્યક્ત કરે છે.

3. નીચેના પ્રશ્નોના બે-ત્રણ લીટીમાં ઉત્તર આપો.

1. આ લોકગીતના આધારે રાત્રિનું વર્ણન કરો.

ઉત્તર. આસો મહિનાની શરદપૂનમની રૂપાળી રાત્રિ છે. પુનમનો ચાંદ આકાશમાં સોળે કળાએ ખીલ્યો છે. આકાશે ઊગતો ચાંદલિયો તો દરેક ઘરે દેખાતો છતાં અહીં કાવ્યનાયિકા ‘મારા ચોકમાં’ કહી પોતાનો આનંદ વ્યક્ત કરે છે. આ ચાંદની રાતમાં યુવતીઓ ગરબે ઘૂમે છે. અને પોતાનો આનંદ પ્રગટ કરે છે.

2. કાવ્યનાયિકા સખીને પોતાના પતિ વિષે શું કહે છે ?

ઉત્તર. કાવ્યનાયિકા સખીને પોતાના પતિ વિષે કહેતા તેને પોતાની સગી નણંદનો વીર કહે છે જેમાં નણંદ પ્રત્યે પોતાનો પ્રેમ ભાવ પ્રગટ થાય છે. કાવ્યનાયિકા કહે છે ‘મારો પરણ્યો તાણીને બાંધેલી નવરંગ પાઘડી પહેરનારો છે’ એમાં પતિના સૌન્દર્ય અને મિજાજનો પરિચય છે.

4. નીચે આપેલા પ્રશ્નોના સવિસ્તાર ઉત્તર આપો.

1. સ્વજનો માટેનો કાવ્યનાયિકાનો ભાવ કાવ્યને આધારે વર્ણવો.

ઉત્તર. ‘ચાંદલિયો’ લોકગીતમાં કાવ્યનાયિકા પોતાના સ્વજનો સાથેના મધુર સંબંધો રજુ કર્યા છે. કાવ્યનાયિકા સાસરિયાને પિયરીયા જેટલા જ આત્મીય ગણે છે. કાવ્યનાયિકા પોતાના સાસરીયાવાળા માટે પોતાનો પ્રેમ દર્શાવવા અલગ-અલગ રૂપકો નો પ્રયોગ કરી આનંદ પ્રગટ કરે છે. તે સાસુ-સસરાને પૂર્વભવના માતા-પિતા, જેઠ અષાઢ કેરો મેઘ તો જેઠાણી વાદળ કેરી વીજળી, ચંપાના છોડ જેવા દિયર, ચંપાના ફૂલની પાંદડી જેવી દેરાણી, વાડીની વેલ જેવી

નણંદ, વાડીના મોરલા જેવા નણદોઈ પોતાને મળ્યા છે. અંતમાં સગી નણંદનો વીર એવા પતિ માટે કહે છે કે. ‘મારો પરણ્યો તાણીને બાંધેલી નવરંગ પાઘડી પહેરનારો છે’ એમાં પતિના સૌન્દર્ય અને મિજાજનો પરિચય છે. આ લોકગીતમાં કુટુંબ જીવનના સંબંધોનું મધુર ચિત્ર આલેખવામાં આવ્યું છે.

5. નીચેનો અર્થ બનાવતી પંક્તિઓ લોકગીતમાંથી શોધીને લખો.

1. (પતિ) નવ રંગોવાળી પાઘડી પહેરે છે.

ઉત્તર. તાણીને બાંધે રે નવરંગ પાઘડી.

2. મારી નણંદ વાડીમાંની વેલી જેવી છે.

ઉત્તર. નણંદ મારી વાડી માયલી વેલ્ય જો.

3. આસો મહિનાની પૂર્ણિમાની રાત્રી છે.

ઉત્તર. આસો માસો શરદ પૂનમની રાત જો.

*